

Wie gaan er schuil achter de namen op de gedenktekens die de Hanzehogeschool in ere houdt? Dat valt te lezen in *Stenen, Namen, Portretten*, een boekwerkje dat op 4 mei verschijnt. Luuk Steemers en Boudewijn Otten schreven het.

Simon Achttienribbe (foto: NIOD)

Een gezicht voor de gevallen

Op drie gedenkmonumenten in de Berend BrugsmaBorg en de Van Dooren-Veste van de Hanzehogeschool staan in totaal 109 namen van leerlingen en onderwijzers die zijn omgekomen in de Tweede Wereldoorlog. Ieder jaar bij de herdenkingsplechtigheid op 4 mei staan de aanwezigen stil bij de overledenen. Dit jaar, bij de zeventigste Nationale Herdenking, heeft de bijeenkomst een bijzonder karakter: bijna alle namen hebben het afgelopen jaar een gezicht gekregen dat op 4 mei in boekvorm naar buiten komt. **Boudewijn Otten** en **Luuk Steemers** leveren met *Stenen, Namen, Portretten* het door het College van Bestuur gewenste eerbetoon aan deze mensen.

Van Bombay tot Bakkeveen

'Zij verdienen het om herinnerd te worden', stelt Luuk. 'Met deze portretten willen we een bescheiden bijdrage leveren aan het levend houden van de zwartste periode uit de recente Nederlandse geschiedenis.' Het boek zoomt in op de individuele verhalen van de overledenen en geeft daarmee een inkijk in hun levens in oorlogstijd. Moed, spanning, tragiek en verdriet, het komt allemaal

voorbij. Tegelijkertijd geeft het boek een breder beeld van de oorlog. Er lopen lijnen naar bekende en minder bekende gebeurtenissen. Van de gevechten tijdens de eerste meidagen van 1940, de grote havenbrand in Bombay, evacuatie met watervliegtuigen van Java naar Australië tot de wapendroppings bij Bakkeveen en de operatie Canada. De zoektocht leverde ook nieuwe informatie op, zoals over de moord op Piet van Dooren waarover verschillende verhalen de ronde doen.

Intensief speurwerk

Van Dooren was destijds directeur van de Middelbare Technische, Kunstnijverheids- en Zeevaartschool, één van de voorlopers van de Hanzehogeschool. Boudewijn en Luuk doken voor hun speurwerk in de archieven, lazen veel, spraken met nabestaanden (onder meer met de kinderen van Piet van Dooren), maakten reconstructies, kwamen terecht bij de Duitse marine-archieven en ze maakten zelfs gebruik van een proces-verbaal van de Noorse politie. De oorsprong van het boek ligt bij Frank Hoekman, voormalig adviseur van het College van Bestuur. Hij deed onderzoek naar de namen

op de gedenksteden van de voormalige Middelbare Technische, Kunstnijverheids- en Zeevaartschool en op de plaquette waarop namen van Groningse onderwijzers staan. Dit resulteerde in een tekst voor de jaarlijkse herdenkingsplechtigheid op 4 mei. Deze tekst kwam vorig jaar bij Boudewijn terecht voor een taalcheck. 'Ik ontdekte dat één van de namen, Simon Achttienribbe, niet juist was gespeld. Een hele dappere kerel, trouwens, die Achttienribbe. Ik vond al snel meer informatie over hem en over andere personen.' Het bleken gegevens die nog niet digitaal beschikbaar waren in de tijd dat Hoekman zijn onderzoek deed. 'Al gauw liep het behoorlijk uit de hand. Via de geëigende kanalen heb ik het College van Bestuur op de hoogte gesteld van mijn bevindingen.' Boudewijn vond een gewillig oor en dat leidde tot de opdracht aan het stafbureau Marketing & Communicatie om onderzoek te doen. Het resultaat is *Stenen, Namen, Portretten*, een boekje met verhalen en informatie over de scholen, de stenen en de plaquette.

Journalistieke nieuwsgierigheid

Van de meeste namen hebben de twee collega's het verhaal weten te

Pier van der Woude
(privé-collectie M. van der Woude)

Adriaan van Haeringen
(Historische Vereniging Avereest))

GRONINGEN

OVERLEDEN

achterhalen. Toch wel verrassend, vinden ze. Dat het zo goed gelukt is, komt vooral door de voortgeschreden digitalisering. Luuk: 'Maar enige vasthoudendheid is ons ook niet vreemd, net als een licht overdreven nieuwsgierigheid.' Het onderzoek raakte in een stroomversnelling na de vondst van leerlingkaarten en cijferlijsten in de Groninger Archieven. Voor Luuk was dat de doorbraak: 'Vanaf dat moment was ik helemaal gegrepen, want op de kaarten stonden niet alleen opleidingsgegevens, maar ook foto's, adressen, de namen van de ouders, beroep na afstuderen en soms de doodsoorzaak in een potloodkrabbeltje in de marge of op de achterkant. Ja, toen werd Kuifje wel wakker.'

Luuk en Boudewijn ontdekten dat op de MTS veel verzetslieden rondliepen. De helft van de overleden MTS'ers zat in het verzet. Een voor de hand liggende verklaring is dat de school een opleiding radiotelegrafie huisvestte en dat er in de kelder radio's verborgen waren die gebruikt werden voor berichtenverkeer met Engeland en binnen het verzet. Leerlingen die moesten onderduiken, konden bij de school aankloppen. Daar waren mensen die hielpen bij het vervalsen

van persoonsbewijzen en verklaringen om onder de Arbeitseinsatz uit te komen. Ook werd er verzetslectuur vervaardigd in het MTS-gebouw aan de Petrus Driessenstraat (het huidige Wiebengacomplex).

Ingenieuze schuilplaats

Vraag Boudewijn en Luuk niet naar één favoriet verhaal. Als ze beginnen te vertellen komt een lawine op gang: moedige daden, anekdotes, tragische gebeurtenissen en stomme toevalligheden. Luuk: 'Stempelfabriek Van der Woude in de Oude Kijk in 't Jat produceerde voor de Duitsers. Maar het bedrijf maakte er altijd stiekem eentje extra voor het verzet. Vader en zoons waren daar allemaal bij betrokken. Vader Anne en zoon Pier, de MTS-leerling, hebben het met de dood moeten bekopen. Pier had in het huis in de Oude Kijk een ingenieuze schuilplaats gemaakt. Op die manier wist hij ná zijn dood het leven van zijn broers te redden die zich erin verstopten toen de Duitsers hen zochten.'

De broers Van Haeringen, ook zo'n schrijnend verhaal. Boudewijn: 'Adriaan is de enige gevallen die op de MTS én de Zeevaartschool zat. Hij en twee andere jongens uit

Dedemsvaart brachten een auto naar een verzetsgroep in Zwartsluis. Op de weg terug redden ze nog wat vee dat de polder Mastenbroek stond die onder water liep omdat de Duitsers de dijk hadden doorgestoken. Daarna stujitten ze op de Sicherheitsdienst die ze verdacht van het opblazen van een munitiechip eerder die dag in Balkbrug. Daar hadden de jongens niks mee te maken, maar het kostte twee van hen wel de kop. Hans Gouwe, de zoon van de dokter, kreeg een kogel in het achterhoofd. Adriaan werd zwaar mishandeld en uren later alsnog vermoord. Adriaans broer Arie, ook een verzetsman, werd een paar maanden later ook door de Duitsers omgebracht. Het vreemde is dat dokterszoon Hans Gouwe wél wordt vermeld op een gedenksteen in die contreien, maar de boerenzonen Arie en Adriaan niet. Als je zo'n verhaal dan mooi opschrijft, voelt dat net alsof je iets rechtzet. Zo van: ere wie ere toekomst.'

Omslag-afbeelding

Voor zover bekend de enig overgebleven jeugdfoto van Levi Philippus Bendik staat op de MTS-leerlingkaart die bijna tachtig jaar in de Groninger Archieven lag. Levi stierf in april 1944 in werkkamp Landshut.